

NY UNDERSØKELSE: Vi er villige til å betale ekstra for de verdiene som følger med norsk mat.

Er norsk mat for dyr?

KRONIKK

MARTE RAMBORG

Tankesmien Agenda

EIVINN FJELLHAMMER

AgriAnalyse

Mat er ikke en vare på linje med spiker eller brødristerer. Vi må ha mat for å leve, og mye av livet vårt handler om det vi putter i munnen. Måltidene er en viktig del av døgnrytmen, middagen er samlingspunkt og store begivenheter feires med mat, familie og venner. Hvor og hvordan maten produseres spiller en rolle. Ringvirkningene av matproduksjonen er store. Vi har spurt folk hva de tenker om norsk mat. På spørsmålet «Er det viktig at vi produserer mat i Norge?», svarer 93 prosent ja. (Undersøkelsen er gjennomført av Ipsos, på oppdrag fra Agenda og AgriAnalyse). Et samlet storting går inn for å øke norsk matproduksjon. Men der slutter også enigheten.

Den nye regjeringen har slått fast at hovedmålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon. Det betyr store omlegginger i landbrukspolitikken. Norge har med sitt kalde klima, store avstander, høye kostnader og humpete geografi ikke de beste naturlige forutsetninger for å produsere mye mat til lav pris. Regjeringen har gått i utakt med folket i mange saker det siste halvannet året. Vår undersøkelse tyder på at det er tilfelle også når det gjelder norsk matproduksjon og matindustri. For det som gjør at folk vil ha norsk mat, kan ikke nødvendigvis kombineres med mest mulig kostnadseffektiv produksjon. Jordbrukspolitikken har aldri handlet om bare mat. Et ønske om at det skal bo folk i hele landet, og at vi skal ha et åpent og tilgjengelig landskap spiller inn.

Før vi gjennomførte vår undersøkelse antok vi at fem forhold er viktige for forbrukerne som skal handle mat: At den er trygg, god dyrevelferd, akseptable arbeidsforhold i næringen, at prisen er riktig og klimaeffekten. Hvis befolkningen mister tilliten til at disse fem forholdene ivaretas, vil også viljen til å opprettholde et norsk landbruk avta. Trygg mat er aller viktigst. Ni av ti mener det er viktig med trygg mat. I dag har folk tillit til norsk mat. Andre land har måttet gi opp kampen mot for eksempel MRSA, bakterier som er resistente mot antibiotika. Vi klarer å holde den i sjakk. I Danmark må du vaske hendene etter å ha tatt i et egg hvis du vil unngå salmonella. Dansk landbruk er svært mye mer kostnadseffektivt enn norsk. Men maten er mindre trygg. Tilliten er skjor for norsk mat. Norske bønder og næringsmiddelindustri må levere på dette hver dag. Vi så hvor raskt salg av kylling dalte da kundene mistet tilliten til at den var trygg å spise.

Mat er ikke en vare på linje med spiker.

LANDBRUKSMINISTEREN: Sylvi Listhaug er opptatt av pris og stordriftsfordeler, skriver forfatterne, mens folk flest er opptatt av andre verdier for norsk mat. FOTO: ARNE OVE BERGO

Pris er nummer to på lista over hva vi mener er viktig. Hver fjerde som ble spurt, syntes dette var viktigst. Og det er her slaget står. Er norsk mat for dyr? Det spørs hvordan man ser det. I Sverige er maten 33 prosent billigere enn i Norge. Mat i Norge koster 86 prosent mer enn snittet i EU (SSB 2013). Men nordmenn tjener veldig mye mer enn folk i andre land. Hvis vi fortsetter å bruke Sverige som eksempel, har de over 30 prosent lavere inntekter enn oss. Ingen i verden

bruker en mindre andel av inntektene sine på mat enn nordmenn, bare 11,7 prosent. (I 1959 gikk 40 prosent av lønna til mat). 70 prosent oppgir at de er villige til å betale ekstra for norsk mat. Viljen til å betale mer er like mye til stede blant dem som har mindre å rutte med. I gruppen med lavest husstandsinnkomst var det flere som ville betale mer for norsk mat, enn i gruppen med høyest husstandsinnkomst. Når landbruksminister Sylvi Listhaug trekker fram billigere norsk mat som noe de med lavere inntekter vil ha, er de ikke enige med henne hvis konse-

kvensen blir et presset norsk landbruk og matindustri. Også Frps egne velgere ser ut til å ønske seg norsk mat til norsk pris. 52 prosent av dem som oppgir at de ville stemt Frp er enig i at de vil betale ekstra for norsk mat. Bare 31 prosent er ikke enig. Høyre og Frp-velgerne skiller seg ut ved at det er flere i disse partiene som er opptatt av lav pris. Men også her er denne gruppen i mindretall. Dyrevelferd er nummer tre på lista over hva som er viktigst. Dyrevelferden vurderes samlet sett som god i Norge, og i internasjonal sammenheng er regelverk og tilsyn på et høyt nivå. God dyrevelferd og friske dyr gir bedre lønnsomhet, og er et konkurransefortrinn. Det skal ikke mange dyreskandaler til før tilliten rokkes ved. Industrielt landbruk er for eksempel ikke så lett å kombinere med det folk flest mener er god dyrevelferd. Selv om det er kostnadseffektivt. Igjen er Danmark et tydelig eksempel.

Gode arbeidsforhold for norske bønder havner på fjerdeplass, men 58 prosent mener det er viktig. Klimavennlig produksjon og transport av mat spiller mindre rolle for forbru-

kerne. Bare tre prosent mente dette var det viktigste kriteriet når de handler mat. Klima vil klatre på viktighetsskalaen framover. Hvis norske bønder og industri tar klima på alvor og gjør sitt for å redusere utslipp, vil det være et konkurransefortrinn. Under jordbruksforhandlingene vet staten og bøndene at det de kommer fram til er viktig for de nesten 50.000 norske bøndene, og for de om lag like mange som jobber i norsk matindustri, inkludert fisk. Men de må også huske på hvor viktig det er for alle oss andre som spiser maten de produserer.

Vår undersøkelse viser at vi er villige til å betale ekstra for de verdiene som følger med norsk mat. Regjeringen vil øke norsk matproduksjon, men ønsker samtidig markedsliberalisering, lavere toll og mindre politisk tilrettelegging for jordbruket. Det kan fort gå utover det som gjør at vi faktisk er villige til å betale ekstra for det norske: Trygg mat, glade dyr, arbeidsplasser i distriktene, et landskap som er i bruk og anstendige arbeidsforhold. Det har vi ikke råd til.

• Se også SAMFUNN side 10–11